

УДК 339.92

Волинчук Ю. В., к.е.н., доцент

Бакалейко І. В., магістр

Луцький національний технічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У СИСТЕМІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто логістичні засади організації ефективного руху фінансових потоків на прикладі лісогосподарських підприємств України. Обґрунтовано, що управління лісогосподарськими підприємствами нині здійснюється практично без застосування логістичного інструментарію в ключових бізнес-процесах, а базується переважно на пострадянських системах директивного планування та контролю. Наведено сучасну та висвітлено перспективну схеми руху фінансових потоків лісогосподарських підприємств. Запропоновано шляхи підвищення ефективності планування фінансових потоків підприємств лісового комплексу, які ґрунтуються на впровадженні новітніх методів планування фінансових потоків на основі програмно-цільового підходу та економіко-математичного моделювання потокових процесів.

Ключові слова: фінансові потоки, грошові потоки, організація, управління, лісогосподарські підприємства, фінансові ресурси, логістика.

Volynchuk Yu., Bakaleyko I.

ORGANIZATION OF FINANCIAL FLOWS IN THE SYSTEM OF FORESTRY ENTERPRISES

In the article logistical principles of efficient movement of financial flows as an example of forestry enterprises of Ukraine are considered. For this purpose, it was determined the typical approaches to understanding the concept of "financial flow" that are, on the one hand, the identification of financial and cash flows of the company, and, from another point of view, the distinguishing financial flows as a form of cash flows. It's proved that the management of forestry enterprises currently is carried without application of logistical tools in key business processes, and is based mainly on the conventional post-Soviet systems policy planning and control, which result is a low efficiency of the enterprise. According to an analysis of the existing legal framework governing the operation of enterprises of this kind of economic activity promising schemes of financial flows forestry enterprises are presented. Significant changes is the creation of a regional fund reproduction, health and protection of forests, that will simplify the distribution of financial resources in accordance with their purpose at the local level. Also ways of improvement financial flows planning forestry enterprises are suggested. They are based on the introduction of new methods of planning cash flow from software-based approach and the economic-mathematical wording Mode-flow

processes. So we can conclude that the successful operation of forestry enterprises requires, above all, the transformation of ideological changes in current trends towards market economy and focus on consumer needs. To achieve this is possible by the widest use of advanced logistics methods and instruments in the organization of material, information and financial flows of the company, that will provide increase of their competitiveness in general.

Key words: financial flow, cash flow, organization, management, forestry enterprises, financial resources, logistics.

Волынчук Ю. В., Бакалейко И. В.

ОРГАНИЗАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ ПОТОКОВ В СИСТЕМЕ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены логистические принципы организации эффективного движения финансовых потоков на примере лесохозяйственных предприятий Украины. Обосновано, что управление лесохозяйственными предприятиями в настоящее время осуществляется практически без применения логистического инструментария в ключевых бизнес-процессах, а базируется преимущественно на традиционных, постсоветских системах директивного планирования и контроля. Приведены современная и перспективная схемы движения финансовых потоков лесохозяйственных предприятий. Предложены пути повышения эффективности планирования финансовых потоков предприятий лесного комплекса, основанные на внедрении новейших методов планирования финансовых потоков на основе программно-целевого подхода и экономико-математического моделирования потоковых процессов.

Ключевые слова: финансовые потоки, денежные потоки, организация, управление, лесохозяйственные предприятия, финансовые ресурсы, логистика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими й практичними завданнями. В процесі управління логістичною діяльністю підприємства планування є одним з найважливіших методів реалізації напрямів розвитку підприємства і підвищення ефективності його діяльності. Саме тому розробка ефективного фінансового плану відповідно до реальних фінансових можливостей підприємства та оптимізація його ключових елементів є вагомим елементом загальної політики фінансового менеджменту, що може забезпечити підприємству стабільні доходи.

Нині система планування та оперативного управління фінансовими потоками лісгосподарських підприємств не

відповідає потребам кінцевих споживачів та вимагає суттєвого вдосконалення з орієнтацією не лише на їх напрацювання та директиви вищого керівного органу, а з врахуванням сучасних вимог клієнтоорієнтованого середовища.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням сутності та особливостей організації ефективного руху фінансових потоків підприємства займаються провідні вітчизняні та закордонні науковці, зокрема, Г. М. Азаренкова, В. В. Бочаров, С. А. Уваров, М. Ю. Ваховська, Т. М. Ісакова, М. Ю. Каховська, Т. В. Кузнецова, С. І. Крилов, С. С. Костенко, А. І. Мороз, В. В. Майборода, О. В. Хавтур, А. Р. Горбунов, О. О. Новіков, І. О. Школьник та чимало інших. Проблема фінансового планування лісогосподарських підприємств приділяють увагу у своїх працях Ю. В. Муравйов, З.О. Ганжа, А. М. Дейнека, Б. І. Колісник, О. М. Шубалий тощо. Разом з тим, аналіз вітчизняних та зарубіжних публікацій свідчить про недостатність висвітлення в науковій літературі особливостей управління фінансовими потоками саме підприємств лісового комплексу на засадах логістики.

Цілями статті є дослідження та висвітлення специфіки формування та логістичного управління фінансовими потоками лісогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У науковій літературі виділяється декілька підходів до тлумачення сутності фінансового потоку. Прихильники першого підходу визначають фінансовий потік як складову логістичної системи. Зокрема, В. В. Концева та С. С. Костенко під фінансовим потоком розуміють «спрямований рух грошових засобів чи ресурсів у логістичних системах або між ними, необхідний для забезпечення матеріальних та інформаційних потоків» [10]. На думку А. І. Мороз, фінансовий потік – це «цілеспрямований рух грошових коштів, які необхідні для забезпечення ефективного руху визначеного товарного потоку» [12]. Отже, згідно з таким баченням фінансові потоки існують лише у взаємозв'язку із товарними, інформаційними, матеріальними

потоками. Їх основним призначенням є забезпечення руху матеріальних потоків фінансовими ресурсами у необхідних обсягах, у визначений термін та з використання найбільш ефективних джерел фінансування. При цьому досить повно розкривається сутність даного поняття, визначеннями охоплюються всі фінансові ресурси, обов'язковою умовою для існування фінансового потоку є наявність зустрічного товарного потоку, проте не враховано відносини, що супроводжують рух фінансових ресурсів.

Сутність другого підходу полягає в ототожненні цього поняття з грошовим потоком «cash flow», що в перекладі з англійської мови означає «потік готівки». Таке тлумачення фінансового потоку можна пояснити концептуальними відмінностями у визначенні меж фінансових відносин та складу фінансових ресурсів. Також в рамках фінансового менеджменту термін «фінансові потоки» застосовується у відношенні до потоків грошових коштів. Наприклад, О. О. Лазичева визначає фінансові потоки як рух фінансових ресурсів (грошові кошти, які беруть участь у розподільчих процесах та організації цільових фондів) у результаті первинного розподілу вартості у сфері матеріального виробництва і наступного розподілу та перерозподілу між сферами матеріального та нематеріального виробництва, всередині кожної сфери, між соціальними групами населення, в тому числі з урахуванням змін територіальної приналежності [11]. Вчений В. В. Бочаров стверджує, що управління фінансовими (грошовими) потоками є ланкою цілеспрямованого використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних і практичних завдань. Проте у подальших дослідженнях поняття «фінансовий потік» він уже не виділяє, зосереджуючи основну увагу на грошових потоках.

Два підходи до сутності грошового потоку досліджують і науковці Донецького національного університету економіки і торгівлі [5]. Автори зазначають, що в межах першого підходу поняття «грошовий потік» і «фінансовий потік» ототожнюються. В межах другого – фінансові потоки виділяються як специфічний різновид грошових. Вони також дотримуються позиції, за якою фінансові потоки є різновидом грошових. Під грошовими потоками

науковці розуміють надходження і витрачання грошових коштів та їх еквівалентів, які призводять до зміни вартісної структури майна суб'єкта господарювання за складом та джерелами формування. Точка зору дослідників відображає взаємозв'язок, що існує між зазначеними видами потоків, і вважаємо виправданим розглядати грошовий потік як різновид фінансового.

Існує точка зору, за якою фінансові ресурси підприємства слід розглядати як частину грошових коштів суб'єктів господарювання, які отримуються у формі доходів та зовнішніх надходжень: від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності; за рахунок внесків власників; коштів залучених на фінансовому ринку або запозичених у контрагентів [4]. Таке трактування свідчить, що поняття грошові кошти є ширшим за поняття фінансові ресурси. Однак, враховуючи те, що перераховані джерела формування фінансових ресурсів є і джерелами формування грошових коштів викликає сумнів щодо конкретизації для конкретного підприємства величини фінансових ресурсів у обсягах грошових коштів, що відображаються в активі балансу. Також не коректним є розмежування понять доходи та зовнішні надходження від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності. Оскільки у випадку здійснення підприємством зазначених видів діяльності отримуються доходи, які в подальшому співставляються з витратами для визначення чистого прибутку, який є власним джерелом формування фінансових ресурсів. Подібний підхід щодо виокремлення фінансових ресурсів з обсягів грошових коштів, застосовує І. В. Зятковський [8]. При цьому автором акцентується увага на їх здатності до капіталізації, тобто спрямування на формування капіталу підприємства.

Як синоніми грошові і фінансові ресурси підприємства розглядає О. Шаманська: «Будь-які грошові відносини – одночасно і є фінансовими відносинами, а всі грошові ресурси (платіжні, інвестиційні, кредитні, податкові тощо) – фінансові ресурси ... Фінансові ресурси – це вся сукупність грошових коштів, які потенційно можуть бути використані й використовуються для здійснення фінансової діяльності та виконання фінансових

(грошових) операцій суб’єктами господарювання та органами державної (муніципальної) влади і управління» [15]. Важко погодитися з цією точкою зору, оскільки до відносин, що визначають зміст категорії фінанси, належать грошові відносини, що виникають у процесі розширеного відтворення на всіх його стадіях. До фінансів підприємств належать відносини між державою і підприємством, пов’язані зі сплатою податків і зборів, фінансуванням і кредитуванням різних державних програм, між підприємством і комерційними банками, відносини з перерозподілу фінансових ресурсів між залежними компаніями, відносини між підприємствами в процесі їх діяльності під час оплати продукції тощо.

Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства багато в чому залежить від ідентифікації його приналежності до того чи іншого виду, форми власності або виду діяльності. Управління фінансовими потоками лісогосподарських підприємств ускладнюється тим, що лісовій сфері притаманні певні особливості, які мають значний вплив як на формування і використання капіталу, так і на діяльність підприємства загалом, оскільки частина бюджету підприємства наповнюється за рахунок державних коштів та місцевих бюджетів.

Як показує практика, сьогодні під час здійснення управління лісогосподарськими підприємствами методи та принципи логістики практично не використовуються. Однією з причин цього є відсутність методичних розробок щодо фінансового планування та управління, а також недостатнє фінансування, що не дозволяє залучати спеціалістів даної галузі.

Під час планування фінансових потоків держлісгоспами використовуються методи, що в ринкових умовах не можуть забезпечити коректність та обґрунтованість планових рішень. Зокрема, нормативний та розрахунково-аналітичний. Тому виникає необхідність застосування нових методик фінансового планування із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення. Це особливо актуально з огляду на обмеженість бюджетного фінансування даної сфери та перенесення усього тягаря

відповідальності за своєчасне виконання усього комплексу лісогосподарських робіт на постійних лісокористувачів [12].

Недосконалість системи фінансового планування в Україні негативно впливає на результати функціонування лісогосподарських підприємств. Фінансові плани, які складають постійні лісокористувачі, сьогодні мають формальний характер та не враховують багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають розвиток підприємств даної галузі. Ще однією проблемою є неадаптованість методології фінансового планування до ринкової системи господарювання та галузевої специфіки діяльності лісогосподарських підприємств [9].

Основні труднощі в процесі розробки перспективних фінансових планів лісогосподарських підприємств полягають у тому, що досить важко уявити всю суму взаємозалежних фінансових показників, що визначають напрями їх розвитку, у вигляді визначеної збалансованої системи показників.

Сучасна схема руху фінансових потоків лісових господарств (рис. 1) передбачає проходження фінансових потоків між суб'єктами економічних відносин: Державний комітет лісового господарства, з одного боку, який відповідно до Положення про його діяльність [13], бере участь у розробці проектів Державного бюджету України, Державної програми економічного і соціального розвитку України, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, і тим самим впливає на обсяг коштів, що надходять на реалізацію Державної програми «Ліси України» [6]; та лісогосподарські підприємства, з іншого боку, які отримують та використовують відповідні грошові кошти Державного бюджету.

Обласні управління впливають на розподіл бюджетних коштів між підприємствами на рівні області, забезпечуючи реалізацію державної політики у сфері лісового господарства, та організацію виконання державної програми, проте не є ключовими учасниками бюджетного процесу.

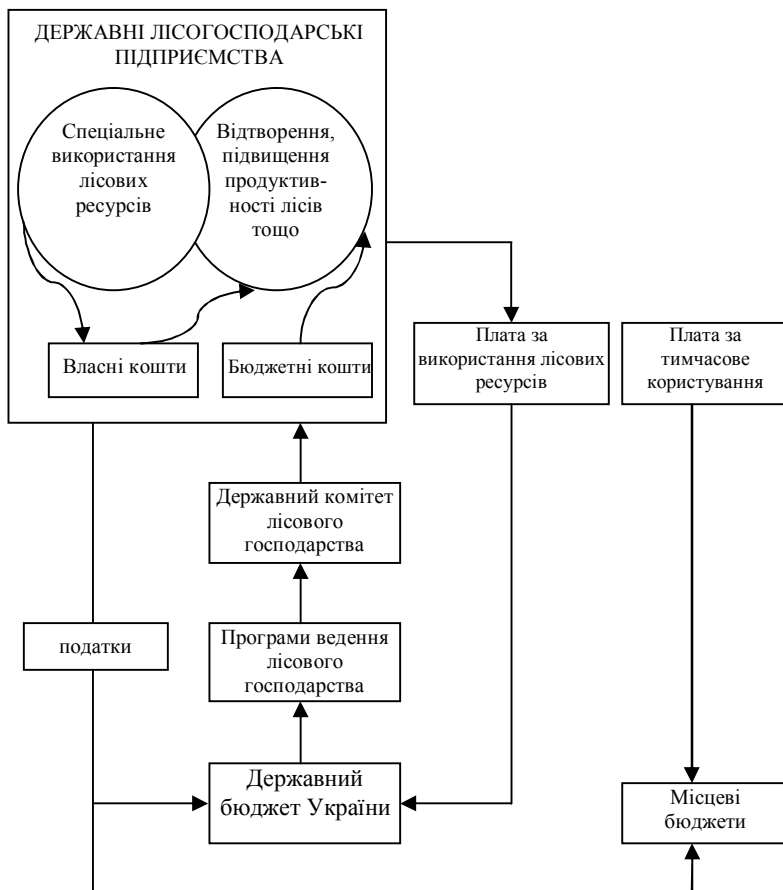

Рис. 1. Схема руху фінансових потоків лісгосподарських підприємств [9]

Фінансування заходів з підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів, їх охорони, захисту і відтворення здійснюються за рахунок державного бюджету та власних коштів підприємств, установ і організацій щодо лісів державної власності; відповідні видатки фінансуються шляхом цільового виділення

коштів державного бюджету для реалізації загальнодержавних, державних і регіональних (місцевих) програм ведення лісового господарства. Порядок здійснення плати за спеціальне використання лісових ресурсів, та порядок використання коштів, що виділяються з Держбюджету України на ведення лісового господарства, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

З метою підвищення ефективності діяльності підприємств лісового комплексу нижче зображено схему руху фінансових потоків, яка в цілому відповідає рекомендаційній схемі Рахункової палати України (рис. 2). Суттєвим елементом проектної схеми є створення регіонального фонду відтворення, охорони та захисту лісів, що певним чином може уповільнити рух фінансових потоків, проте спрощує розподіл фінансових ресурсів відповідно до їх цільового призначення.

Зауважимо, що на державному рівні питання створення окремого Державного фонду ведення лісового господарства розглядалося Рахунковою палатою України у Звіті про результати аудиту ефективності управління лісовими ресурсами Карпатського регіону [7]. Нормативно створення подібного спеціального фонду в державному бюджеті можливо, оскільки Бюджетний кодекс передбачає видатки, що здійснюються з Державного бюджету України на державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки (стаття 87) [2]. У такому разі, головним розпорядником коштів могло б бути Управління лісового господарства. Проте, розподіл бюджету на загальний і спеціальний фонди визначається Законом про Державний бюджет України (стаття 13), і виходячи із загального принципу формування бюджету щодо скорочення числа спеціальних фондів, створення подібного спеціального фонду можливо тільки на рівні держави. Разом з тим, цей же спеціальний фонд не може бути у складі місцевого бюджету, оскільки згідно з Бюджетним кодексом підставою для рішення відповідної ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути виключно Закон України про Державний бюджет України [2].

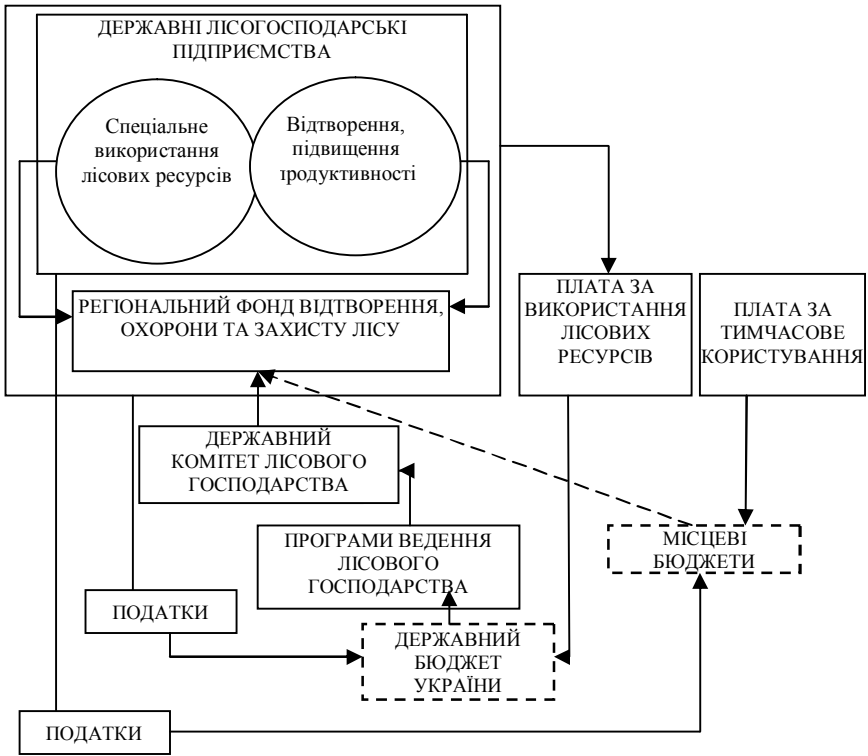

Рис. 2. Проектна схема руху фінансових потоків лісогосподарських підприємств (на основі [14])

Тому надходження від лісогосподарської та промислової діяльності можуть концентруватися на рахунку обласної лісової корпорації. Відповідно до цього, має бути розроблена суворо регламентована процедура їх використання. Колегія управління лісового господарства має мати право за результатами фінансового аудиту приймати рішення про ефективність роботи обласної лісової

корпорації та використання коштів.

Виходячи з того, що в постійному користуванні підприємств, підпорядкованих Держкомлісгоспу, перебуває 68 % земель лісового фонду України, розглянемо структуру фінансового забезпечення Держлісгоспу (рис. 3) [7].

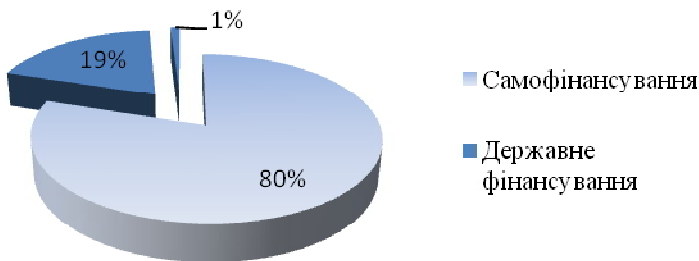

Рис. 3. Структура фінансування підприємств Держлісгоспу України

Отже, 80% фінансових ресурсів лісгосподарського комплексу забезпечується за рахунок самофінансування цих підприємств. Хоча рентабельність діяльності досягає в деяких господарствах 15%, більшість лісгосподарств у підпорядкуванні Держлісгоспу вважаються збитковими. Усі інші кошти надходять з державного та місцевих бюджетів. Стандартна схема розподілу чистого прибутку підприємств лісгосподарського комплексу має наступний вигляд: відрахування частини чистого прибутку до державного бюджету; розвиток виробництва; залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на кінець звітного періоду.

На нашу думку, важливо вжити заходів щодо покращення планування й управління фінансовими потоками на лісгосподарських підприємств, зокрема, слід подбати про впровадження новітніх методів планування фінансових потоків таких як фінансове програмування, яке використовує програмно-цільовий підхід. В основу цього методу покладено чітке формулювання мети й задач і визначення засобів їх досягнення та вирішення. Також доцільним є використання економіко-

математичного моделювання, що уможливило знаходження кількісного вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками та факторами впливу зовнішнього середовища.

Побудова фінансово-економічної моделі функціонування як окремого лісгоспу, так і їх об'єднань загалом, дозволить проводити сценарний аналіз результатів роботи залежно від зміни значень параметрів, що визначають функціонування системи. А це в майбутньому надасть можливість оптимізації роботи всієї системи відповідно до заданих стратегічних критеріїв оцінки. З метою визначення ключових бізнес-процесів пропонується застосовувати методологію процесного підходу. Доцільно розробити модель лісової інвентаризації на рівні лісгоспів на основі даних і довготермінового аналізу рубок і лісовідновлення за результатами національної лісової інвентаризації та впровадити у практику роботи лісгосподарських підприємств технологію бюджетування, що дозволить створити єдиний механізм управління фінансовими потоками за центрами відповідальності та окремими бізнес-процесами, забезпечивши обґрунтованість фінансових рішень [9].

Також, на нашу думку, на лісгосподарських підприємствах доцільно створити відділ логістики, який би займався оптимізацією організації не лише фінансових, а й матеріальних та інформаційних потоків підприємства. Зокрема, до специфічних функцій та завдань даного відділу можна віднести:

- оптимізацію повного циклу економічних потоків із врахуванням необхідності формування логістичних каналів для реверсних матеріальних потоків;
- організацію відтворення та комплексного багаточільового використання лісових ресурсів на екосистемній основі та максимальне зниження відповідних витрат;
- розробку форм для автоматизованого збору інформації і оцінки якості функціонування інформаційної системи підприємства;
- забезпечення максимізації прибутку за умов підприємницької організації лісового господарства тощо.

Висновки. Успішне функціонування лісгосподарських підприємств потребує, насамперед, трансформаційних світоглядних

змін в напрямі сучасних тенденцій ринкової економіки та орієнтації на споживчі запити. Досягнення цього є можливим за умови максимально широкого використання новітніх логістичних методів та інструментів при організації управління фінансовими потоками підприємств, що забезпечуватиме нарощення їх конкурентоспроможності в цілому.

1. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки економічних агентів : методологія та організація управління: дис. д-ра екон. наук: спец. 08. 00. 08 – Гроші, фінанси і кредит / Г. М. Азаренкова: УАБС НБУ. – Суми, 2007. – 383 с.

2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

3. Ваховська М. Ю. Логістичні потоки: визначення, параметри, характеристики / М. Ю. Ваховська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 623. – С. 22–28.

4. Виговська В. В. Управління фінансовими ресурсами суб'єктів малого підприємництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.04.01 / В. В. Виговська. – Київ, 2006. – 22 с.

5. Виноградова Е. В. Оптимизация управления денежными потоками предприятия: монография / Е. В. Виноградова, А. В. Ластовенко, Т. В. Белопольская. – Донецк: ДонНУЕТ, 2007. – 194 с.

6. Про затвердження Державної цільової програми «Ліси України» на 2010-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р. № 977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

7. Звіт про результати аудиту ефективності управління лісовими ресурсами Карпатського регіону : Постанова Колегії Рахункової палати від 19.08.2003 № 16-2. – Київ : Рахункова палата України, 2004. – Випуск 1.

8. Зятковський І. В. Фінанси суб'єктів господарювання: основні засади та практика організації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : 08.04.01 / І. В. Зятковський. – Тернопіль, 2006. – 43 с.

9. Институциональные преобразования в управлении лесами. Опыт стран с переходной экономикой: проблемы и решения: материалы семинара 25 февраля 2003 г. – М. : Издательство «Алепкс», 2003. – 178 с.

10. Концева В. В. Фінансові потоки в логістичних системах / В. В. Концева, С. С. Костенко // Вісник Національного транспортного університету. – 2009. – № 19. – Ч. 1. – С. 1–4.

11. Лазичева Е. А. Исследование сущности финансовых потоков / Е. А. Лазичева // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 329. – С. 186–189.

12. Мороз Л. І. Модування матеріально-фінансових потоків внутрішньовиробничих логістичних систем з регенерацією / Л. І. Мороз // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: «Проблеми економіки та

управління». – Львів: Вид-во НУ ЛП. – 2009. – № 640. – С. 355–361.

13. Положення про Державний комітет лісового господарства України : Постанова Кабінету міністрів України від 27 червня 2007 р. № 883 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/883-2007-%D0%BF>

14. Українсько-шведський проект «Програма підтримки реформ українського лісового господарства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lesovod.org.ua/dmdocuments/GKP/GCP_Oliynyk_Storozhuk_UKR.pdf

15. Shamanska O. I. (2007), “Financial management in the enterprise”, *Naukovizapysky*, vol. 9. – Pp. 490–496.

УДК 658.14/.17:330.341.1

**Беновська Л.Я., к.е.н., науковий співробітник
Інститут регіональних досліджень НАНУ**

ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено сутність капіталізації підприємств та проаналізовано основні причини низького рівня капіталізації вітчизняних підприємств. З'ясовано особливості капіталізації підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність. Окреслено основні напрямки підвищення капіталізації підприємств.

Ключові слова: капіталізація, підприємство, інноваційна діяльність.

Benovska L.

INNOVATIVE FACTORS OF THE INCREASE OF CAPITALIZATION OF ENTERPRISES

In the article, the essence of capitalization of enterprises is found out, which consists in the increasing of long-term assets and liabilities by account of external sources of funding and also by means of capitalization of the part of income, in particular reinvestment of profits.

The features of capitalization of enterprises, engaged in innovative activity are analyzed and the attention is focused on the fact that the processes of capitalization of such enterprises have a strong dependence on the innovative process. The innovative activity is a specific activity which is characterized by the necessity of involvement of investment resources and the high degree of risk. But despite the risks associated with the introduction of innovations, an economic growth is impossible without the implementation of innovations, modernization of manufacture.

The increase of the level of capitalization of enterprises happens by means of